

Kompetencije i smjernice za rad školskog knjižničara

Marjanović, Josipa

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:131:823770>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-16**

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb](#)
[Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

Izvanredni diplomski studij bibliotekarstva

(ak. god. 2020/21.)

Josipa Marjanović

**KOMPETENCIJE I SMJERNICE ZA RAD ŠKOLSKOG
KNJIŽNIČARA**

(diplomski rad)

Mentorica: prof. dr. sc. Mihaela Banek-Zorica

Zagreb, 28. rujna 2021.

Sadržaj

Uvod.....	1
1. Školska knjižnica.....	2
2. Školski knjižničar.....	3
2.1. Plan i program rada.....	5
2.2. Uvođenje u profesiju.....	6
2.3. Suradnja i timski rad.....	8
2.4. Podrška nastavnom procesu.....	10
2.4.1. Modeli učenja.....	12
3. Kompetencije školskog knjižničara.....	18
3.1. Cjeloživotno učenje.....	20
3.2. Osobne i stručne kompetencije.....	22
3.3. Socijalne i komunikacijske kompetencije.....	24
4. Suvremeni školski knjižničar.....	25
4.2. Menadžer i promotor.....	28
4.2. Virtualni svijet.....	29
Zaključak.....	31
Literatura.....	32

Uvod

Zastupljenost knjižnične građe, knjižnica te njenog osoblja od iznimne je kulturološke važnosti za svaku državu, narod. Mjesto prvog susreta sa istom događa se u našoj najranijoj dobi, polaskom u školu. Time škola nije samo ustanova koja nas uči čitati i računati, odnosno nema samo obrazovnu ulogu, već i onu odgojnog karaktera. Školska knjižnica sastavni je dio obrazovnoga procesa, a suvremena školska knjižnica je informacijsko i komunikacijsko središte škole. Dakle, školska knjižnica sadržava odgojno-obrazovnu, informacijsku i komunikacijsku komponentu te time dobiva na važnosti stručnost njenog osoblja.

Školski knjižničar ima određene smjernice i kompetencije koje treba slijediti i ispunjavati u svome knjižničarskom radu u školi. On je taj koji upravlja knjižnicom, organizira kompletan rad knjižnice i čitaonice, brine o knjižničnom fondu, surađuje s kolegama i poučava učenike svoje škole. Svaku kvalitetnu školsku knjižnicu čini knjižničar koji je spreman potruditi se biti prepoznatljiv u svojoj školi po svom specifičnom radu i aktivnostima, uz uključenje u različite projekte, radionice i akcije koje se provode u školi ili ih sam inicira i provodi.¹

Što i koliko treba znati školski knjižničar, čime pridonosi da škola i učenici postaju uspješniji, te koje kompetencije mora razvijati i kakav će biti njegov stručni profil u budućnosti, pitanja su na koja ću pokušati ponuditi odgovor u ovom diplomskom radu.

¹ Usp. Jozić, R. Pavin-Banović, A. *Od knjige do oblaka : Informacijsko-medijski odgoj i obrazovanje učenika*, Alfa d.d., Zagreb, travanj 2019, 24.

1. Školska knjižnica

„Školska knjižnica je organizirana zbirka knjižne i ne knjižne građe koja kroz djelatnost knjižničnog osoblja nabavlja, obrađuje, čuva i daje na upotrebu građu radi zadovoljavanja obrazovnih, kulturnih, informacijskih i stručnih potreba korisnika i permanentnog obrazovanja.“² Povijesno gledano školska knjižnica bila je osnovni izvor informacija i znanja za cijelu školsku zajednicu. Pružajući intelektualni i fizički pristup informacijama, ona funkcionira kao središte obrazovanja učenika, nastavnika, stručnih suradnika i svih zaposlenih. Njena djelatnost ostvaruje se kroz tri komponente: odgojno-obrazovnu, stručno knjižničnu te javnu i kulturnu. Temeljna joj je zadaća osigurati učenicima i nastavnicima djelotvornu upotrebu informacija. Ona se, između ostalog, očituje kroz stvaranje uvjeta za učenje, promicanje i unapređivanje svih oblika odgojno-obrazovnog procesa, pomoći učenicima u učenju te poticanje istraživačkog duha i osobnog prosuđivanja. „Ona je informacijsko, medijsko, kulturno i komunikacijsko središte škole, mjesto razvoja osobnog i kulturnog identiteta učenika.“³ Namijenjena je svim sudionicima odgojno-obrazovnog procesa i kroz razne programe potiče učenike na samostalno istraživanje te uporabu svih izvora znanja na različitim medijima. Njezin krajnji cilj djelovanja je učenik koji je aktivan sudionik i subjekt društva, kulturno i komunikacijski obrazovan te humanistički orijentiran.

Postoje određene odrednice i mjerila za što kvalitetniji rad školske knjižnice. One podrazumijevaju uspješnost rada školskog knjižničara i školske knjižnice, a sastoje se od sljedećih elemenata:

- dobar program rada i kvalitetne usluge pružene korisnicima
- razrađen i sadržajan odgojno-obrazovni rad s učenicima
- dobra suradnja i partnerstvo s nastavnicima i upravom škole
- adekvatan i funkcionalan prostor i odgovarajuća oprema knjižnice i čitaonice
- bogat i raznovrstan fond: zadovoljavajući broj školske lektire, priručnika i literature za uspješnu pripremu i polaganje državne mature, itd.
- osigurana sredstva za nabavu i obnovu knjižničnog fonda i potrebne opreme
- dostupnost informatičke opreme i fonda u prostoru čitaonice
- izvannastavne i druge kulturne aktivnosti koje se održavaju u knjižnici: tematske izložbe, susreti, promocije knjiga, tribine, kvizovi i sl.

² Ministarstvo prosvjete, Standard za školske knjižnice, Narodne novine, 2000, https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2000_03_34_698.html

³ Sušnjčić, Biserka. Školska knjižnica i nacionalni okvirni kurikulum // Senjski zbornik 36, 39-42 (2009), str. 40.

- knjižničar koji je voljan i spreman potruditi se biti prepoznatljiv u svojoj školi po svom radu i aktivnostima, uz uključivanje u akcije i radionice u školi ili kao inicijator istih
- podrška ravnatelja i kolege u provedbi školskih aktivnosti
- otvoren, srdačan, pristupačan knjižničar koji je uvijek pri ruci i spreman pomoći.⁴

Dakle, uspješnost rada knjižnice očituje se kroz kulturne aktivnosti održavane u knjižnici, ugodan prostor, raznovrsnost knjižnične građe i fonda te radu s učenicima (poticanje čitanja, pomoć u učenju, razvijanje informacijske pismenosti, itd.)

Poznati i davno određeni okvir za djelovanje školske knjižnice u današnjem, suvremenom vremenu mijenja opseg i sadržaje aktivnosti zbog zahtjeva novog vremena, stručnog okružja i odgojno-obrazovnog okružja.⁵ Pojava novih obrazovnih tehnologija i njihovih mogućnosti zahtjeva nova sredstva i pomagala za individualni i svaki drugi rad u školskoj knjižnici. Novi pristupi obrazovanja i nove nastavne tehnologije zahtijevaju od školskog knjižničara sasvim nova stručna znanja, poput: vizije korištenja elektroničkih resursa, modela korištenja i primjene tih resursa, strategiju za poučavanje korištenja te usvojene vještine novih načina pretraživanja. „Kao informacijski stručnjak školski knjižničar povezuje učenike sa svim potrebnim informacijama za učenje, u elektroničkom i tiskanom obliku.“⁶ Time oblikuje informacijski bogato okruženje, koje je temelj cjeloživotnog učenja. Kako bi bili uspješni u novom informacijskom dobu, učenicima su danas potrebne nove kompetencije. Za njihovo postizanje potrebno je i učiti na novi, drugačiji način. Na primjer učiti u dinamičnim situacijama, znati selektirati informacije, povezivati informacije iz raznih područja, organizirati i primijeniti svoje znanje. U okvirima djelatnosti školske knjižnice to znači prakticirati učenje kroz istraživački rad, školske projekte i korelacijske nastavne sadržaje.⁷

2. Školski knjižničar

„Program školske knjižnice ključan je za učenje i poučavanje i zato mora biti u potpunosti integriran u kurikulum, kako bi promovirao učenička postignuća pri ostvarenju ciljeva učenja.“⁸

⁴ Vidi Jozić, R. Pavin-Banović, A. *Od knjige do oblaka : Informacijsko-medijski odgoj i obrazovanje učenika*, Alfa d.d., Zagreb, travanj 2019, 23-24.

⁵ Usp. Kovačević, D. Lovrinčević, J. *Školski knjižničar*, Zavod za informacijske studije, Zagreb, 2012, 19.

⁶ Lovrinčević, J. Kovačević, D. Lasić-Lazić, J. Banek Zorica, M. *Znanjem do znanja: prilog metodičkog rada školskog knjižničara*, Zagreb, Zavod za informacijske studije, 2005, 92.

⁷ Vidi Kovačević, D. Lovrinčević, J. *Školski knjižničar*, Zavod za informacijske studije, Zagreb, 2012, 25.

⁸ Lovrinčević, J. Kovačević, D. Lasić-Lazić, J. Banek Zorica, M. *Znanjem do znanja: prilog metodičkog rada školskog knjižničara*, Zagreb, Zavod za informacijske studije, 2005, 89.

Školski kurikulum odnosi se na ukupan proces odgoja i obrazovanja, temeljen na nacionalnom kurikulumu, koji svaka škola planira za svoje učenike. Njegove sastavnice obuhvaćaju: sadržaje i ciljeve nastave, školski život, kulturu škole, učinkovitost škole, upravljanje i vođenje škole, osobnost nastavnika i stručnih suradnika te njihov osobni i stručni razvoj, ciljeve i strategije razvoja kvalitete, vremenske okvire, oblike zajedničkog rada, radno okruženje učenika i nastavnika, rad u školskoj zajednici i instrumente evaluacije.⁹ Dakle školski kurikulum obuhvaća područje poučavanja i učenja, profesionalnost, osobno i stručno usavršavanje nastavnika, razrednu i školsku klimu, upravljanje školom te uspjeh škole. Izvedbeni je dokument škole, a njegova izrada timski je posao. Često se poistovjećuje s nastavnim planom i programom, jer se izrađuje za nastavne predmete, aktivnosti i posebne oblike rada s učenicima. Stoga se izrađuje i Kurikulum školske knjižnice.

„Kurikulum školske knjižnice uključuje izradu:

- okvirnog programa rada školskog knjižničara
- izvedbenog programa rada školskog knjižničara
- kurikuluma kulturne i javne djelatnosti školske knjižnice
- programa kulturnih aktivnosti školske knjižnice i uključenost knjižničara u provedbu Građanskog odgoja i obrazovanja učenika
- programa odgojno-obrazovnog rada s učenicima ili Knjižnično-informacijski i medijski odgoj i obrazovanje.“¹⁰

Školski knjižničar u njega se uključuje trima sastavnicama. Prva je kvalitetno planiranje i programiranje rada, koje obuhvaća izradu i planiranje zanimljivih i odgovarajućih aktivnosti učenja i poučavanja. Zatim provedba i izvođenje tih aktivnosti, uključujući odgojno-obrazovni rad s učenicima, informacijsku djelatnost i uključenost učenika u iste. Treća je predstavljanje rada školskog knjižničara unutar škole, kao i u lokalnoj zajednici, uz vrednovanje rada. Školski knjižničar ima veliki raspon tema i aktivnosti koje može planirati i ostvariti s učenicima svoje škole. Njegova djelatnost doprinosi napretku učenika i škole, podizanju ugleda škole u lokalnoj zajednici, kao i boljoj suradnji učenika i nastavnika.

⁹ Usp. Jozić, R. Pavin-Banović, A. *Od knjige do oblaka : Informacijsko-medijski odgoj i obrazovanje učenika*, Alfa d.d., Zagreb, travanj 2019, 15.

¹⁰ Isto, 17.

2.1. Plan i program rada

Osnovni cilj svake škole je učenje. Učinkovita teorija učenja više nije usmjerena prema učitelju već učeniku, stoga je program školske knjižnice dobio na važnosti. Škole su razvile programe usmjerene prema učenju koje ohrabruje učenike u traženju znanja unutar i izvan formalnog kurikulumu. One kod učenika moraju razvijati kompetencije te razne programe za rješavanje problema, kako bi ih osposobili za intelektualni rad. Intelektualni rad koji potiče učenike na razmišljanje, a ne puko reproduciranje informacija. Zatim disciplinarno istraživanje koje ih potiče na dublje razumijevanje, te veze izvan škole koje daju vrijednost njihovom radu, znači dodatno vrednovanje. Temelj učinkovitog programa školske knjižnice je u teorijskom i praktičnom istraživanju u određenom području. Time se pokazuje da suradničko poučavanje (s naglaskom na informacijsku pismenost) podržava aktivno i samostalno učenje u školi. U učenje uključuje učenike koji su u potrazi za znanjem i izvan obveznog kurikulumu. Potraga i znanje koje ih formira u cjeloživotne učenike. Također, time se oblikuje suradnička kultura učenja i ističe potpuno sudjelovanje cijelog obrazovnog društva (lokalnog, županijskog i državnog).¹¹

Školske knjižnice prve su doživjele „revoluciju“ pozitivnih promjena u sferi svoje djelatnosti. Školska knjižnica počela se mijenjati iz knjižnice posudbenog tipa u suvremeni medijski centar, a paralelno s tom promjenom počele su se planirati njene djelatnosti. Danas te djelatnosti obuhvaćaju: izradu godišnjeg plana i programa i pisanje izvješća, usklađivanje s godišnjim planom i programom škole, pripremu za odgojno-obrazovne i izvannastavne aktivnosti, mjesečno, tjedno i dnevno programiranje odgojno-obrazovnog i drugog rada.

Razlikujemo tri programa rada, ovisno o razini razrađenosti. Oni su: okvirni ili opći, izvedbeni ili posebni i operativni ili pojedinačni. Školska knjižnica najčešće je na razini operativnog programa rada. Na njega se oslanja i provodi ga školski knjižničar. No, uz njega potreban je, pa i obvezan, mikro plan, odnosno dnevno/tekuće planiranje koje obuhvaća vrste korisnika, djelatnosti, aktivnosti, prostor i vrijeme.¹² On ne obuhvaća svakodnevne poslove, već one koji zahtijevaju rezerviranje prostora ili pripremu za djelatnost i aktivnost. Izrada dnevnih poslova unosi dobru organizaciju i efikasnost u posao, zato treba postati knjižničareva navika. Prvo i najvažnije polazište izrade plana i programa rada je cilj iliti svrha, on je samo jedan i mora biti jasan. Zatim zadaci koji određuju aktivnosti dolaska do postavljenog cilja. Sadržaj koji je sredstvo, odnosno materijalna osnova aktivnosti te načini obrade sadržaja, tj. metode.

¹¹ Usp. Lovrinčević, J. Kovačević, D. Lasić-Lazić, J. Banek Zorica, M. *Znanjem do znanja: prilog metodičkog rada školskog knjižničara*, Zagreb, Zavod za informacijske studije, 2005, 91.

¹² Vidi isto, 97.

„Suvremeni planovi i programi rada školske knjižnice imaju vidljivu orijentaciju na kurikulum.“¹³ Uzmemo li u obzir ono što je kurikulum, između programa rada školske knjižnice i značenja kurikuluma, mogli bismo staviti znak jednakosti. Misija školske knjižnice jest povezati sve (redovite nastavne programe) sa svime u školi (izvannastavne i druge aktivnosti, kulturnu i javnu djelatnost i cjelokupnu odgojnu situaciju). Ona treba biti i jest središte/srce škole. Iz tog razloga kvalitetan program i plan sadrži mnoštvo različitih aktivnosti koje knjižnica obuhvaća kroz svoje resurse.¹⁴

Plan rada školske knjižnice sastavlja školski knjižničar i sastavni je dio Godišnjeg plana i programa rada škole. Uz dobro poznavanje funkcija škole, on predlaže ili dogovara s nastavnicima i stručnim timom smjernice rada škole za tekuću školsku godinu. Time se dobiva mreža aktivnosti, nastave i kulturnih događanja, koje se međusobno nadopunjavaju u svrhu dobrih, razgranatih i duboko obrađenih tema na kraju školske godine.

Učenička postignuća mjerimo ocjenom, a rad školske knjižnice implementacijom programa školske knjižnice u školski kurikulum, koji u sebi podrazumijeva i nastavni proces. Obrazac procjene implementacije sastoji se od tri dijela: učenje i poučavanje, informacijski pristup i upravljanje programom, a predložena mjerila su: minimum (dobar program), standard (preporučena razina) i ogledno (obje spomenute razine prema izvrsnosti).¹⁵

2.2. Uvođenje u profesiju

Uvođenje školskog knjižničara/pripravnika u profesiju vrlo je značajno za njegova buduća postignuća u radu. Temelj svakog procesa uvođenja je zakonska regulativa, tj. propisi koji definiraju pripravnika u jednogodišnjem programu uvođenja, stručnog ispita i obaveznoj stručnoj literaturi koja je preduvjet procesa kvalitetnog realiziranja cjeloživotnog učenja.¹⁶ Dakle nakon spomenutog jednogodišnjeg programa, tj. stažiranja, pripravnik polaže stručni ispit i dobiva svjedodžbu da je osposobljen za samostalno vođenje i izvođenje odgojno-obrazovnog procesa. U tih godinu dana stažiranja važno je uvrstiti sadržaje koji se ne poučavaju na fakultetima. Program se sastoji od općeg dijela koji čine svi zakonski i pod-zakonski propisi kojima je reguliran sustav osnovnog i srednjoškolskog odgoja i obrazovanja te metodičkog. U

¹³ Lovrinčević, J. Kovačević, D. Lasić-Lazić, J. Banek Zorica, M. *Znanjem do znanja: prilog metodičkog rada školskog knjižničara*, Zagreb, Zavod za informacijske studije, 2005, 99.

¹⁴ Vidi isto.

¹⁵ Usp. isto, 101.

¹⁶ Usp. Kovačević, D. Lovrinčević, J. *Školski knjižničar*, Zavod za informacijske studije, Zagreb, 2012, 72.

metodičkom dijelu programa za sve nastavne predmete su navedeni: programski sadržaji, metodička literatura, neki primjeri tema za pisani rad i neka moguća pitanja na usmenom dijelu ispita iz poznavanja metodike struke.¹⁷

Povjerenstvo koje prati pripravnika su ravnatelj/ica škole, mentor (školski/a knjižničar/ka) i stručni suradnik (pedagog/inja škole, u posebnim uvjetima netko drugi). Njihova temeljna zadaća je kontinuirana stručna, pedagoška i metodička pomoć pripravniku, praćenje i vrednovanje njegovog napredovanja. U tu svrhu oni zajedno izrađuju program stažiranja s ciljem i zadaćama osposobljavanja pripravnika za uspješno, stručno i samostalno obavljanje poslova školskog knjižničara.

Neizostavni dokumenti na kojima se temelji školsko knjižničarstvo INFLA-ine su i UNESCO-ove smjernice za školske knjižnice. „U Manifestu stoji da školska knjižnica pruža obavijesti i spoznaje bitne za uspješno uključivanje u suvremeno društvo koje se temelji na znanju i informaciji. Školska knjižnica opskrbljuje učenike vještinama za učenje kroz cijeli život, razvija njihovu maštu i osposobljava ih za život odgovornih građana. Iz ove definicije proizlaze smjernice za rad školskih knjižničara.“¹⁸

Smjernice su utvrđeni pravci rada i djelovanja pojedinca u svrhu ostvarenja određenih zahtjeva i povezivanja usluga u svakodnevnoj praksi.¹⁹ One namijenjene radu školskog knjižničara sadrže upute u vidu informacije i odrednice koje imaju izuzetan značaj u razvoju i unaprjeđenju kulture rada. Ono što je ovdje veoma važno jest da nisu samo tehnički i u teoriji dobro postavljene, već je jednako važna ako ne i važnija njihova primjenjivost u praksi. Upravo iz tih razloga stručna zajednica i preferira smjernice, zbog jasnijeg određenja kvalitetnijeg i djelotvornijeg rada. U skladu sa time njihovo polazište (prema Nacionalnom okvirnom kurikulumu 2010) jest sustavno praćenje i razvijanje općih kompetencija, koje uključuju: komunikaciju na materinjem jeziku, digitalne kompetencije, učiti kako učiti, socijalnu i građansku kompetenciju, inicijativnost i poduzetnost i kulturnu svijest i izražavanje.²⁰ Posljednjim trima posvetiti ću više pažnje kasnije u radu. Komunikacija na materinjem jeziku orijentirana je na pravilno, stvaralačko, usmeno i pisano izražavanje i tumačenje koncepata, stavova i činjenica u nizu društvenih i kulturnih situacija (obrazovanje, rad, slobodno vrijeme,

¹⁷ Vidi Kovačević, D. Lovrinčević, J. *Školski knjižničar*, Zavod za informacijske studije, Zagreb, 2012, 78.

¹⁸ Barić-Karajaković, H. *Smjernice za rad školskog knjižničara u knjižnici osnovne škole u teoriji i praksi.* // XXIV. Proletna škola školskih knjižničara Republike Hrvatske / urednik Miroslav Mićanović. Zagreb : 2012. 77.

¹⁹ Usp. Kovačević, D. Lovrinčević, J. *Školski knjižničar*, Zavod za informacijske studije, Zagreb, 2012, 107.

²⁰ Usp. isto 108.

svakodnevni život). Digitalna kompetencija odnosi se na osposobljavanje za sigurnu i kritičku upotrebu informacijsko-komunikacijske tehnologije za rad. Kako u osobnom, tako i društvenom životu i komunikaciji. Učiti kako učiti obuhvaća osposobljenost za proces učenja i ustrajnost u učenju, organiziranje vlastitog učenja, uključujući učinkovito upravljanje vremenom i informacijama kako u samostalnom učenju, tako i pri učenju u skupini.²¹ Područje međuljudske i međukulturne suradnje obuhvaća socijalna i građanska kompetencija, a inicijativnost i poduzetnost sposobnost pojedinca da ideje pretvori u djelovanje. Posljednje, kulturna svijest i izražavanje jest svijest o važnosti stvaralačkoga izražavanja ideja u nizu umjetnosti i medija (glazba, ples, kazalište, književna i vizualna umjetnost).

Smjernice koje predstavljaju prvi plan i polazište, u tzv. tehničkom pogledu uključuju cijelu školsku zajednicu i upoznavanje tiskanih publikacija koje pojašnjavaju djelatnost i ulogu školskog knjižničara u suvremenoj školi. Ovdje je riječ o zakonskim dokumentima prema kojima će svima biti jasnije odrediti kada, gdje i tko sve može, a i mora sudjelovati kako bi se u potpunosti ispunili i ostvarili puni potencijali školskog knjižničara. Smjernice ovog područja sadrže: zadaće godišnjeg plana i programa rada (knjižnični kurikulum), radno vrijeme školskog knjižničara, ulogu školskog knjižničara kao mentora, savjetnika ili nastavnika, dnevno radno vrijeme i omjer stručnih i ostalih poslova koje obavlja.

2.3. Suradnja i timski rad

Gotovo u svakom zanimanju veoma važnu ulogu u uspješnosti obavljanja rada odigra suradnja i timski rad s radnim kolegama. U ovom slučaju tim radnih kolega knjižničara sačinjavaju nastavnici, ravnatelj, članovi stručnog tima i drugo školsko osoblje. Međusobna suradnja svrstava se u red najvažnijih, potrebnih i poželjnih vještina u 21. stoljeću. Dobro postavljen plan suradnje i proces njegova oblikovanja, koji uključuje sve odgojno-obrazovne djelatnike škole, jača osjećaj zajedničkih vrijednosti, odgovornosti i postignuća. Ta ista postignuća ovise o stručnosti, kreativnosti i motiviranosti nastavnika i suradnika. To su razlozi iz kojih suvremena škola promovira i potiče timski rad i suradnju. Poblizje rečeno, ono što se ovdje potiče i predlaže jest suradnja školskog knjižničara s razrednim i predmetnim učiteljima u vidu aktivnog planiranja učenja i poučavanja, predlaganja medija, metoda i oblika realizacije nastavnog sadržaja u i sa školskom knjižnicom. Nadalje, kao član stručnog tima sudjeluje u prepoznavanju poteškoća u ponašanju i odnosima u skupinama, te sudjeluje u razvijanju i

²¹ Vidi Kovačević, D. Lovrinčević, J. *Školski knjižničar*, Zagreb, Zavod za informacijske studije, 2012, 108.

provođenju različitih programa (prevencije neželjenih oblika ponašanja, jačanja samopouzdanja, samopoštovanja, sigurnosti, učenja socijalnih vještina, i sl.).²² Suprotno tome sudjeluje i u prepoznavanju onih darovitih učenika, u razvijanju programa namijenjenih ostvarivanju njihovih prava i potreba. Također timski je suradnik rehabilitacijskom stručnjaku (logopedu), aktivno uključen u programe poticanja čitanja i osnova informacijske pismenosti za učenike s rehabilitacijskim potrebama. Uz to suradnik je u razvijanju i provođenju programa prevencije neželjenih oblika ponašanja i programa za jačanje sigurnosti, samopouzdanja, samopoštovanja te učenju socijalnih vještina. To uključuje sve učenike, a osobito one koji pripadaju tzv. rizičnim skupinama.

Timski rad i suradnju osim školskog osoblja ili radnih kolega knjižničara, odnosno krug ljudi usko povezanih uz njegov rad, uključuje i rad i suradnju s roditeljima. Određene promjene i spoznaje potvrđuju da je temelj kvalitetnog školovanja četverokut koji uključuje: učenika, roditelja, učitelja i školu.²³ A temeljem tog četverokuta je kvalitetna komunikacija s roditeljima (obveze i odgovornosti između njih i škole). Školski knjižničar pomaže roditeljima prepoznati i razumjeti razvojne i individualne potrebe njihove djece, potiče njihovo aktivno uključivanje u školski i knjižnični život kroz edukacije iz područja knjižnično-informacijskog obrazovanja, te preporučuje izvore na različitim medijima (osobito pedagoško-psihološkog karaktera). Uspostavljanjem partnerskog/timskog rada u planiranju i provođenju različitih aktivnosti u školskoj knjižnici, potiče aktivno uključivanje roditelja u školski, a samim time i knjižnični život. Educira ih u području knjižnično-informacijskog obrazovanja da bi mogli provjeravati i slijediti obrazovna postignuća svoje djece.

Osim suradnje s roditeljima u rad školskog knjižničara ubrajamo i suradnju s vanjskim korisnicima knjižnice, te znanstveno-stručna istraživanja i razvojni program. U suradnji s vanjskim korisnicima stavlja se naglasak na povjerenje u međusobnoj komunikaciji. U praksi se pokazalo da su po pitanju toga ključni pokazatelji: stručnost, marljivost, uljudnost, ljubaznost, poštenje i objektivnost, odnosno suzdržanost od procjenjivanja. Sljedeće korake čine pomoć u izboru građe i savjet za organizaciju zabilježenog znanja. Dok pod daljnje korake, u višoj razini suradnje ubrajamo društvenu odgovornost i profesionalnu etičnost i socijalne vještine u radu. Poput pružanja individualnih i grupnih informacijskih usluga, od informacija u užem smislu (tko?, što?, kada?, gdje?, zašto?), do pretraživanja različitih baza podataka. Ovdje je važno da knjižničar uvijek ima na pameti da je suradnik i savjetnik svijeta informacija

²² Usp. Kovačević, D. Lovrinčević, J. *Školski knjižničar*, Zavod za informacijske studije, Zagreb, 2012, 113.

²³ Usp. Kovačević, D. Lovrinčević, J. *Školski knjižničar*, Zavod za informacijske studije, Zagreb, 2012, 114.

studentima u izboru izvora za izradu diplomskog ili seminarskog rada, projektnih, istraživačkih i inih zadaća.

Uzmemo li u obzir da su promjene postale sastavni dio posla kojim se nastavnici i stručni suradnici bave, sve je jasnije da oni trebaju biti i njihovi nositelji. Sve se više potiče i zahtjeva njihovo aktivno uključivanje u znanstveno-stručna praćenja promjena u obrazovanju.²⁴ Sukladno tome školski knjižničar sudjeluje u znanstveno-istraživačkim projektima koji se bave odgojem, obrazovanjem i knjižničarstvom. Doprinosi procesu samovrednovanja škole i školske knjižnice i zapravo je cjeloživotni učenik koji kontinuirano prati odgojno-obrazovnu i knjižničarsku struku, proširujući svoje znanje. Zatim koordinira rad i uključivanje vanjskih suradnika u knjižnični i školski život, koji podiže standarde učenja i rada na višu razinu. Predlaže promjene, vrednuje i istražuje kvalitetne pokazatelje uspješnosti razvoja programa obrazovanja korisnika knjižnice. Provodi i osmišljava akcijska istraživanja povezana s knjižničnom i odgojno-obrazovnom praksom. I on sam cjeloživotni je učenik koji kroz stručno usavršavanje kontinuirano prati knjižničarsku, odgojno-obrazovnu i srodne struke. Aktivno sudjeluje u istraživačko-znanstvenim projektima drugih institucija koje se bave knjižničarstvom, odgojem i obrazovanjem.

2.4. Podrška nastavnom procesu

Zadaća školske knjižnice, pa time i školskog knjižničara je da informira, obrazuje, odgaja i zabavlja učenike putem raznovrsnih informacija i izvora znanja na različitim medijima. Također, da organizira za njih aktivnosti kroz koje će postupno upoznati mogućnosti u učenju i provođenju slobodnog vremena u školskoj knjižnici.²⁵

Uzevši to u obzir, školski knjižničar trebao bi se voditi određenim (glavnim) smjernicama u radu s učenicima. Prvo da treba pozitivno utjecati na učeničku zajednicu, njihovo obrazovanje, razvijanje potrebnih vještina i korištenje izvora informacija i znanja. Zatim, da je on voditelj školske knjižnice koji dobro poznaje školu u kojoj radi, sadržaje i potrebe predmetnih kurikuluma koji se uče. Planira metode i oblike kojima se ostvaruju sadržaji pojedinih područja knjižnično-informacijskog obrazovanja, prepoznajući individualne i specifične potrebe

²⁴ Kovačević, D. Lovrinčević, J. *Školski knjižničar*, Zavod za informacijske studije, Zagreb, 2012, 116.

²⁵ Usp. Lovrinčević, J. Kovačević, D. Lasić-Lazić, J. Banek Zorica, M. *Znanjem do znanja: prilog metodičkog rada školskog knjižničara*, Zagreb, Zavod za informacijske studije, 2005, 45.

učenika. Kroz potrebno iskustvo, pedagoške kompetencije i praktično znanje pozitivno motivira i potiče daljnji razvoj učenika. Da stvara virtualan i stvaran, motivirajući i siguran učenički prostor. Podrška je učenicima u njihovim istraživačkim izazovima i čitalačkim, iskustvenim „putovanjima“.²⁶ Ohrabruje ih i obrazuje u sigurnom i kvalitetnom korištenju mrežnih informacija, njihovog vrednovanja kao i o alatima za pretraživanje tih informacija. Kompetentan je predložiti i izabrati kvalitetne suvremene izvore koji podržavaju knjižnični i školski kurikulum. Informacijski je stručnjak i pokazuje svoje stručne knjižničarske kompetencije te planski bogati knjižničnu zbirku i opremu sa svrhom razvoja kvalitetnih i provjerenih izvora (u tiskanom, audiovizualnom i digitalnom obliku). Posjeduje kompetencije za kvalitativna postignuća u realizaciji godišnjeg plana i programa rada školske knjižnice i član je dviju profesija: knjižničarske i odgojno-obrazovne.

Školska knjižnica oduvijek se veže uz nastavu i nastavne programe. Zbog toga je veoma važna suradnja između knjižničara i nastavnika. Osim toga, za uspješnost nastave u školskoj knjižnici umnogome ovisi o uporabi odgovarajućih sredstava, odnosno nastavnih medija. Primjena onih nastavnih medija obavezna je u nastavnom procesu, a osobito onih koji promoviraju i podupiru najdjelotvornije oblike izvođenja nastave. U tome se krije šansa školskih knjižnica, jer „nastavni proces u školskoj knjižnici samo je poboljšanje za učenike i nastavnike, prostorno i sadržajno, jer omogućava rad u skupini, paru ili individualno.“²⁷ No, u našim uvjetima, školska knjižnica još uvijek je mjesto dogovaranja, a neizvođenja nastave.

U svemu navedenom možemo vidjeti koliko su stručne uloge nastavnika i školskog knjižničara na nov način povezane. Rad školske knjižnice u izravnoj je vezi s radom nastavnika, time se potvrđuje uska povezanost djelovanja školske knjižnice s odgojno-obrazovnim procesom. To se očituje kroz uporabu izvora znanja, planiranje i programiranje nastavnih sati te obrazovnim postignućima. Na taj način, kroz planiranje nastavnog plana i sadržaja u knjižnici, knjižničar usavršava svoje profesionalne vještine.

80-ih godina prošlog stoljeća, nakon transformacije klasične školske knjižnice u Bibliotečno informacijski centar, s knjižnicom su se dogodile najdrastičnije promjene od njezinog postojanja do danas.²⁸ Uz knjigu ona otvara vrata i drugim medijima te je u relativno kratkom roku prerasla u novu, suvremenu zamisao koja je tada bila revolucionarna. „Školske su

²⁶ Vidi Kovačević, D. Lovrinčević, J. *Školski knjižničar*, Zavod za informacijske studije, Zagreb, 2012, 112.

²⁷ Kovačević, D. Lasić-Lazić, J. Lovrinčević, J. *Školska knjižnica-korak dalje*, Zagreb : Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu Altagama d.o.o., 2004, 100.

²⁸ Usp. isto, 101.

knjižnice bile i tada *za korak ispred* drugih knjižnica i *za korak ispred* nastavnog procesa. Tek puno kasnije i druge knjižnice prihvaćaju u svoj fond i različite medije.²⁹

Taj suverenitet knjižnice doprinio je kvaliteti učenja, jer učenik je imao mogućnost neki sadržaj ponoviti ili razjasniti na mediju koji mu najbolje odgovara. Npr. vizualni tipovi mogli su učiti gledajući nastavne filmove. Stvoreni su multimedijски paketi, a učenici su učili odabirući medij, proširujući ili dopunjujući znanje zvukom, slikom. Fondovi školske knjižnice postajući prošireniji i bogatiji, doprinijeli su novom tipu suradnje knjižničara i nastavnika, a potom i partnerstvu. Sve skupa rezultiralo je boljom motivacijom učenika.

2.4.1. Modeli učenja

„Školska knjižnica svojim sadržajem i prostorom idealno je mjesto za radionički oblik rada koji omogućuje istraživanje, učenje i kreativnost učenika. ... Pedagoške ili stvaralačke radionice jedna su od najdjelotvornijih metoda socijalnog učenja jer osim što njeguju model iskustvenog učenja, potiču u učenika niz procesa u oblikovanju, izgradnji i razvijanju osobnosti.“³⁰ Na taj način školska knjižnica uz knjižničara koji kroz različite aktivnosti pridonosi razvoju tolerancije, suradnje i nenasilja među djecom, postaje središte izgradnje kulture mira.

Nastavni dan u školskoj knjižnici najpogodniji je oblik učenja, osobito u nižim razredima osnovne škole (razrednoj nastavi) zbog toga što su učenici u uzrastu kada razvijaju čitateljske sposobnosti, komunikacijske vještine te zbog jednostavnijeg ostvarenja zadaća nastavnoga dana. Druženjem i zajedničkim aktivnostima u školskoj knjižnici, kroz različite metode učenja, školski knjižničar postaje osoba koja optimistično djeluje i zna slušati.

Projekt

Komponente knjižnično-informacijskog obrazovanja izvrsno se prožimaju pri planiranju i provedbi projekata školske knjižnice kroz aktivno učenje čije se strategije primjenjuju pri učenikovu radu na projektu.³¹ Istraživačko učenje kvalitetan je i zanimljiv oblik usvajanja znanja, a projekt školske knjižnice iliti školski projekt oblik je posebnog istraživačkog učenja mnoštva manjih sadržaja. Tim načinom učenja probijaju se granice klasičnog oblika učenja, jer

²⁹ Isto.

³⁰ Barić-Karajaković, H. *Smjernice za rad školskog knjižničara u knjižnici osnovne škole u teoriji i praksi.* // XXIV. Proljetna škola školskih knjižničara Republike Hrvatske / urednik Miroslav Mićanović. Zagreb : 2012. 77.

³¹ Usp. Lončarević, M. *Školska knjižnica – instrument za učenje* // XXIV. Proljetna škola školskih knjižničara Republike Hrvatske / urednik Miroslav Mićanović. Zagreb : Agencija za odgoj i obrazovanje, 2012. 86.

se pred učenike stavlja zahtjev za istraživanje na različitim mjestima. Prednost tog oblika učenja jest što može uključivati i terensku nastavu te su tako učenici izravno uključeni u stvaranje procesa znanja. Na taj način učenik povezuje znanje i ono naučeno sa stvarnim svijetom, dakle uči kroz iskustvo, što je dragocjeno. „Rad učenika na projektu umnogome vraća vjeru učenicima u vlastite intelektualne sposobnosti, emotivno ga potiču razvijajući kreativnost i određene vještine, posebno one koje potiču snalaženje u golemoj količini informacija, a što je korisno i primjenjivo u cjeloživotnom učenju.“³²

Učenje preko projekata grupni je rad i zahtjeva od knjižničara određene vještine, najviše postići učeničku zainteresiranost za rad na projektu. To za knjižničara ne bi trebalo predstavljati velik izazov, jer rad na projektu polazi od interesa samih učenika. Uvriježeno je mišljenje o općoj nezainteresiranosti učenika za gradivo, međutim to nije tako. Oni možda pokazuju određene otpore, ali zbog modela učenja u kojem se od njih očekuje puko „bubanje“ znanja. Kroz aktivnu izgradnju znanja, koju im rad na projektima omogućuje, oni će povezivati nove ideje i spoznaje s već postojećim, a samim time i lakše pamtiti, tj. zapamtiti.

Kroz rad na projektu razvija se i podrazumijeva informacijska pismenost. No, ne samo informacijska pismenosti već i biti informacijski pismen. Što to znači? – Ne znati samo služiti se informacijskom tehnologijom, nego kako naći i upotrijebiti informaciju na način da drugi mogu učiti iz nje. Znači tehnologija je ovdje samo forma i način kako doći do informacije koja je sadržaj. „Promatramo li korelaciju suvremenog obrazovanja i informacijske pismenosti, razvidno je da informacijsko opismenjivanje podupire dubinsko učenje umjesto mehaničkog zapamćivanja činjenica, potiče samostalno, cjeloživotno učenje, kritičko razmišljanje, odgovornu potrošnju informacija.“³³ Zbog toga je važno da program i rad školskoga knjižničara obuhvaća informacijsku pismenost.

Teme projekata raznolike su, obično prate događaje vezane uz lokalnu zajednicu, obilježavanje datuma važnih za čovječanstvo te viziju i misiju škole. Da bi se znanje učinilo što atraktivnijim i poželjnijim, učenici se služe svom raspoloživom tehnologijom i multimedijским prezentacijama.

Radionica

³² Isto.

³³ Lončarević, M. *Školska knjižnica – instrument za učenje // XXIV. Proljetna škola školskih knjižničara Republike Hrvatske / urednik Miroslav Mićanović. Zagreb : Agencija za odgoj i obrazovanje, 2012, 87.*

Najefikasniji oblik učenja je povezivanje sadržaja te kad učenici upoznaju sami sebe: što mogu, što ne, prihvaćaju se onakvima kakvi jesu i vole sebe. Praktičnu metodu učenja u knjižničnom prostoru koja to omogućuje nazivamo radionica. Radionica je na poseban način strukturirana vođena i skupna aktivnost. Kroz nju vježbaju se vještine rada na sebi, iskustvenog učenja, socijalnog učenja, psihoterapije te odmora i opuštanja. Radionicom učenici kroz igru surađuju, kontroliraju ponašanje, planiraju, razmišljaju, maštaju i improviziraju. Dolaze do iskustva, znanja, tumačenja, itd. kroz vlastito izražavanje i doživljaje.

Voditelj ili više njih imaju zadaću pozitivno odgovoriti na očekivanja, izražavanje doživljaja i potrebe sudionika te se odreć uloge onoga koji zapovijeda, ocjenjuje ili više zna. Tehnički, radionicu možemo podijeliti na tri dijela: 1. uvod: upoznavanje skupine i sadržaja, 2. središnja aktivnost: svrha i glavna tema radionice, 3. završna aktivnost: zaokruživanje teme, zadovoljstvo postignućima, opuštanje. Radionica nema određeno vrijeme trajanja, ono ovisi o broju sudionika, planiranim sadržajima i općem raspoloženju. Učenici praktično vježbaju komuniciranje koje se uvijek sastoji iz četiri vrste informacija:

1. događaj, činjenica,
2. kako se osjećam?,
3. zašto se tako osjećam?,
4. što želim?-sada i ovdje.³⁴

Uspješnost radionice procjenjuje se kroz poštivanje pravila i moralnog kodeksa. Neka od tih pravila su na primjer: diskrecija (ono što se govori na radionici ostaje među sudionicima), svatko govori u svoje ime, podrška i međusobno poštovanje, povjerenje u proces i sl.

Danas u odgoju i obrazovanju sve više i češće planiramo, oblikujemo i ostvarujemo pedagoške radionice prema modelu iskustvenog učenja. Pedagoška radionica kao oblik rada i metode učenja razlikuje se od klasične nastave u razredu u sljedećem:

- Onaj koji uči izravno je uključen u neki događaj, sam izvodi zaključke,
- Zaključci su zapravo nastavne jedinice,
- Ovo učenje se temelji na osobnom iskustvu, ne iskustvu drugih,
- Iskustveno učenje usmjereno je na proces, ne na sadržaj,

³⁴ Usp. Kovačević, D. Lasić-Lazić, J. Lovrinčević, J. *Školska knjižnica-korak dalje*, Zagreb : Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu Altagama d.o.o., 2004, 108.

- Osobno izgrađeno, a ne preuzeto znanje (stav).³⁵

Ovom metodom učenja kod učenika integrira se tjelesno izražavanje, osjetilnost, emocije, volja, spoznaja, mašta, sjećanje, odnosno psihofizičke funkcije učenika. Takvom metodom rada, tj. poučavanja, školsku knjižnicu i školskog knjižničara doživljavamo mjestom gdje veliki i mali korisnici postaju tim koji: uči, druži se, promatra, sluša, igra, predlaže, itd.

Osim radionica u kontekstu modela učenja i nastavnog sata u školskoj knjižnici, također, mogu se organizirati i odvijati izvannastavne radionice u kojima djeca neopterećeno provode korisno svoje slobodno vrijeme. Jedna od njih je npr. kreativna radionica savijanja papira, jednom riječju zvana origami. Origami vještina presavijanja papira dio je japanske kulture, koju obožavaju i djeca i odrasli. Origami se temelji na geometriji, znači ovdje se nesvjesno, kroz umjetnički rad provlače elementi matematike. Cilj ove radionice je strpljivo, korak po korak otkriti umjetnički i intelektualni izazov te na jeftin način umjetničkog izražavanja ostvariti najljepše i najmaštovitije kreacije od papira-presavijanjem.³⁶

U osnovnoj školi jedan od primjera zanimljive radionice kroz koju se može ostvariti korelacija likovne kulture i hrvatskog jezika i književnosti jest da se teme vezane uz književnost (zadane ili po slobodnom odabiru) imaju ulogu motiva za dječje likovno istraživanje. U ostvarenju tog zadatka, odnosno kreativne radionice preporuča se primjena slikarskih i crtačkih tehnika prema Nastavnom planu i programu za likovnu kulturu: akvarel, gvaš, kolaž, tempera, crtanje na računalu, računalna grafika, digitalna fotografija, itd.³⁷ Također, mogu se izrađivati prigodne čestitke, koje bi potaknule dječju znatiželju, istraživanje oblika, pronalaženje originalnih likovnih rješenja, a ne samo pukog kopiranje komercijalnih ukrasa i šablona, uporabom jednostavnih sprejeva i gotovih dekoracija.

Često se knjižničare stavi u pomalo nezgodan položaj i situaciju da su učenici upućeni u knjižnicu zbog nedolaska predmetnog nastavnika, poznato kao tzv. „slobodan sat“. Jedan takav *ad hoc* „slobodni sat“ osmišljen je kao sinteza nastavne jedinice Romantizam u svjetskoj književnosti. Lamartinovu pjesmu *Jezero* učenici su interpretirali na prethodnom satu, a u knjižnici je poslužila kao poticaj za njihovo kreativno izražavanje. Poslužili smo se tzv.

³⁵ Usp. isto, 109.

³⁶ Usp. Katić, E. *ORU+KAMI=Origami (kreativna radionica savijanja papira)* // XXII. Proljetna škola školskih knjižničara Republike Hrvatske / urednik Miroslav Mićanović. Zagreb : Agencija za odgoj i obrazovanje, 2010. str. 111.

³⁷ Usp. Tomašević, M. *Školska knjižnica i likovna kultura* // XXII. Proljetna škola školskih knjižničara Republike Hrvatske / urednik Miroslav Mićanović. Zagreb : Agencija za odgoj i obrazovanje, 2010. str. 62.

recepturom za pisanje *činkvina* – lirske minijature u pet redova.³⁸ Ovdje je pisanje činkvina poslužilo za ponavljanje gradiva iz hrvatskog jezika i kroz korištenje slika likovnih majstora iz doba romantizma, likovne kulture. Na kraju se postavila i izložba ostvarenoga u izložbenom prostoru škole te zajednička analiza izloženoga.

Ovdje bih svakako spomenula vlastito iskustvo postojanja izvannastavne likovne radionice u razdoblju od 1. do 4. razreda osnovne škole, koja se doduše nije odvijala u školskoj knjižnici i pod vodstvom naše školske knjižničarke, već ju je osmislila i vodila naša učiteljica razredne nastave. Svima nam je bila poznata pod nazivom INA = izvannastavna aktivnost. Sjećam se da smo osim kojekakvih likovnih tehnika, učili i šivati gumbe. Dakle, osim razvijanja mašte i kreativnosti, takve radionice mogu biti i životno korisne.

Kviz

Još jedan od načina atraktivnog učenja jesu kvizovi. Na primjer knjižničari mogu osmisliti kviz na temu nekog lektirnog djela te na taj način čitanje i obradu lektire učiniti učenicima mnogo zanimljivijom. Osim aktivnog ponavljanja znanja iz tog područja, vježbaju timski i individualni istraživački rad, informacijsku pismenost te razvijaju osjećaj zajedništva, empatiju, kolegijalnost i pripadnost. Nadalje, usvajaju analitički/logički način razmišljanja, samopouzdanje i natjecateljski duh, ali ono najvažnije naviku posjećivanja knjižnice i daljnjeg čitanja.

Izvannastavne aktivnosti

Zabava je jedna od osnovnih ljudskih potreba, svaki pojedinac (pogotovo mlada osoba) sklon je zabavi, jer se kroz slobodno odabrane aktivnosti žele veseliti i uživati u njima.³⁹ Uzevši to u obzir, danas svi nastavnici naglašavaju potrebu za oživljavanjem učenja kroz zabavu i igru, odnosno radosnog učenja. Školska knjižnica mjesto je u kojemu se mogu odvijati različiti oblici zabave od igara, igraonica, glume, crtanja, do igara riječima, pantomime, igranja računalnih igara.

U nastojanju da „njegova“ školska knjižnica bude maksimalno aktivna, školski knjižničar osmišljava aktivnosti i za slobodno vrijeme svojih korisnika. Ovdje je kreativnost jedan od važnog elementa u planiranju aktivnosti za provođenje slobodnog vremena u knjižnici. U ovom

³⁸ Vidi Zubović, M. *Školska knjižnica između „slobodnog sata“ i kreativnog čina // XXII. Proljetna škola školskih knjižničara Republike Hrvatske / urednik Miroslav Mićanović. Zagreb : Agencija za odgoj i obrazovanje, 2010. str. 199.*

³⁹ Rakonić, I. *Kako „razbiti“ dosadu? – školska knjižnica i slobodno vrijeme učenika // XXII. Proljetna škola školskih knjižničara Republike Hrvatske / urednik Miroslav Mićanović. Zagreb : Agencija za odgoj i obrazovanje, 2010. str. 35.*

kontekstu knjižnica iskače iz formalnog institucionalnog okvira u kojem djeluje. „Ta dvostrukost školske knjižnice razlog je više za njezinu opstojnost unutar knjižničarske struke, jednako kao i u obrazovnom sustavu.“⁴⁰ Za kvalitetno uvrštavanje aktivnosti provođenja slobodnog vremena u knjižnici, potrebno je prvo proučiti noviju sociološku literaturu o djeci, mladima, subkulturama i slobodnom vremenu u pogledu razvoja tehnologije. Sljedeći korak je proučiti literaturu o uslugama knjižnica za djecu i mlade. Posljednje je pomnije upoznavanje učenika i njihovih potreba.

Prema nekim teoretičarima, slobodno vrijeme smatra se vremenskim intervalom koji je oslobođen svake obaveze i u kojem osoba pokušava razviti svoje sposobnosti. Drugi pak smatraju da je to vrijeme oslobođeno organiziranog rada u koje je uključen potreban odmor, razne obiteljske i društvene obaveze.⁴¹

Izvanastavne aktivnosti pozitivno utječu na slobodniji i svestraniji odgoj učenika te proširuju i obogaćuju djelatnost škole. Temelj im je načelo samostalnosti s ciljem poticanja i razvijanja stvaralačkih sposobnosti učenika i njihovog kreativnog i rekreativnog provođenja slobodnog vremena.⁴² Njima se u školskom sustavu odgoja proširuju i produbljuju znanja učenika, razvijaju: nadarenost, novi interesi i kultura rada. Kroz vlastito iskustvo, aktivno sudjelovanje, teorijskoj razini i razini promatranja, ostvaruju se odgojno-obrazovni ciljevi izvanastavnih aktivnosti. „Učenici se postupno osamostaljuju, u položaju su da neposredno sudjeluju u donošenju i ostvarenju programa rada i mogu sami kontrolirati izvršenje preuzetih obveza.“⁴³

Ono što izvanastavne aktivnosti razlikuje od nastave jest to da se njihovo djelovanje ne odvija u razredima već u posebno formiranim skupinama, npr. učenici različite dobi, različitih razreda ili škola koje povezuju zajednički interesi i sklonosti. Stoga se u njih uključuju dobrovoljno, a plan rada je samo okvirno postavljen. Izvanastavne aktivnosti kao što sam naziv kaže, odvijaju se u slobodno vrijeme učenika i izvan nastave. Učenici uz pomoć učitelja, u ovom slučaju školskog knjižničara, uče istraživanjem, rade na aktivnostima otkrivanjem i usvajanjem vještina timskog rada. „Takve slobodne aktivnosti vrlo su pogodne za razvijanje radnih navika kod

⁴⁰ Stančić, D. *Slobodno vrijeme korisnika školske knjižnice – izazov školskome knjižničaru // XXII. Proljetna škola školskih knjižničara Republike Hrvatske / urednik Miroslav Mićanović. Zagreb : Agencija za odgoj i obrazovanje, 2010. str. 11.*

⁴¹ Usp. isto.

⁴² Vidi Lovrinčević, J. Kovačević, D. Lasić-Lazić, J. Banek Zorica, M. *Znanjem do znanja: prilog metodičkog rada školskog knjižničara, Zagreb, Zavod za informacijske studije, 2005, 300.*

⁴³ Isto.

učenika.⁴⁴ Svrha im je da potiču učenike na znanja i umijeća, potiču ih na stvaralaštvo prema njihovim individualnim sposobnostima i interesima. Izvannastavne aktivnosti provode se tijekom cijele školske godine sa stalnim skupinama učenika ili povremeno u dane blagdana, raznih proslava i školskih praznika.

Učenici koji vole slušati priče, čitati i pisati dolaze u knjižnicu kako bi pronašli mjesto i nadahnuće za kreativan rad. Iz tog razloga poželjno je da školskog knjižničara osim komunikacijskih i organizacijskih vještina krasi mašta i kreativnost koju prenosi na učenike. Njegova uloga je, među ostalim, poticanje i izgradnja mašte i dječje kreativnosti. Vodeći učenika kroz već spomenute iskustvene i emocionalne doživljaje, utire put prema knjizi i književnom, odnosno umjetničkom stvaralaštvu. Učenici vole igru i glumu te rado sudjeluju u scenskim i lutkarskim igrama, raznim recitacijama. Zabavno, uz igru i smijeh smišljaju uloge i tekstove te slobodno daju sugestije. Na taj način školsku knjižnicu vide kao jedno opušteno mjesto na kojem mogu biti slobodni i neopterećeni.

U članku 9. Standarda za školske knjižnice piše da kulturna i javna djelatnost školske knjižnice obuhvaća: organizaciju, pripremu i provedbu kulturnih sadržaja, kao što su filmske tribine, tematske izložbe, književne susrete, itd.⁴⁵ Također, suradnju s kulturnim ustanovama koje organiziraju rad s djecom i mladeži u slobodno vrijeme, poput amaterskih kazališta (LiDraNo), pjevačkih zborova, narodnih knjižnica i dr. Dakle, osim spomenutih informacijskih, komunikacijskih i organizacijskih vještina, školskog knjižničara krasi i mašta, kreativnost koju potiče i prenosi učenicima. Smišljajući razne radionice, pričaonice, scenske igre, i sl., uz druženje, zabavu i igru potiče i pokreće učenikovu maštu koja će mu biti od koristi u budućem životu.

3. Kompetencije školskog knjižničara

Gotovo svako zanimanje zahtjeva profesionalni razvoj i usavršavanje u svom području, osobito u današnjim izazovnim vremenima kada se sve odvija u nekom bržem tempu, s posebnim naglaskom na polje tehnološkog razvoja. „Prema Barbarić (2009), kompetenciju kao pojam moguće je razumjeti samo integrativnim pristupom, u kojem su „individualne mogućnosti kao

⁴⁴ Bertić, D. Rajić, V. Šiljaković, Ž. *Izvannastavne i izvanškolske aktivnosti* // *Odgojne znanosti* vol. 9, br. 2 (14), 2007, str. 137. <https://hrcak.srce.hr/23549>. Citirano 28.09.2021.

⁴⁵ Usp. Krpan, T. *Školska knjižnica – mjesto kreativnog čina i doživljaja*. // *Knjižničar/Knjižničarka*, Vol. 8., No. 8., 2017, 91.

dinamična kombinacija obilježja koja omogućuju kompetentnu izvedbu ili su dio finalnog proizvoda obrazovnog procesa“.⁴⁶ Ovdje je ključno razumijevanje i znanje, znanje o tome kako djelovati i znanje o tome kako biti (vrijednosti kao integralni način opažanja i življenja s drugima u društvenom kontekstu). U području školstva riječ je o svima nam toliko puta spomenutoj i znanj uzrečici cjeloživotno učenje. Cjeloživotno učenje koje za cilj ima obrazovanje pojedinca, prvenstveno kroz pozitivan stav prema intelektualnim, estetskim, moralnim i društvenim vrijednostima.

Činjenica je da percepciju školskog sustava svi, pa i prosvjetne osobe stječu i nose iz iskustva svog školovanja.⁴⁷ Ta iskustva teško zaboravljamo i rijetko se okrećemo novima. Školski knjižničar kao partner u nastavnom procesu i školska knjižnica kao medijsko i metodičko središte, još uvijek su nepoznata obilježja školske knjižnice. Čak i za danas srednju generaciju djelatnika u prosvjeti. Školski knjižničar ne uživa veliki ugled od strane svojih korisnika, kao npr. nastavnik kod učenika, a nemaju ni status profesionalaca u vlastitoj/knjižničarskoj struci. „Studija načinjena na College of Library & Information Science of Maryland na ovu temu ističe čimbenike kao što je manji osobni dohodak i takozvani „nevidljivi“ posao knjižničara. Korisnici rijetko znaju kako je knjižničar školovan i tko zapravo pokreće i vodi kompleksan rad knjižnice. Korisnici percipiraju knjižničara tek kroz „vidljive“ poslove kao što je cirkulacija građe, dijelovi poslova koji podsjećaju na čistu administraciju pa čak, po njihovom mišljenju, lagan posao pružanja brze informacije.“⁴⁸ Kod gotovo svih autora koji se bave problematikom stručnosti školskog knjižničara nezaobilazno je pitanje njegovog obrazovanja u tom polju. „Prema Hoebellu (1999) nema područja u Njemačkoj u koje se manje ulaže i gdje je razvoj minimalniji od školskoga knjižničarstva i školskoga knjižničara kao nositelja svih poslova. Činjenica je da školska knjižnica pokriva sva područja (upravna, pedagoška, stručna), uglavnom ima „središnja“ zaduženja, ali sve je to „svaštarenje“ koje rezultira nedjelovanjem. Školovanih školskih knjižničara gotovo i nema, uglavnom taj posao rade nastavnici.“⁴⁹ Usporedimo li ove izvore komentara o statusu i položaju školskog knjižničara, možemo zaključiti da je u Hrvatskoj situacija znatno povoljnija, osobito zadnjih godina.

Profesionalni razvoj školskog knjižničara mogli bismo podijeliti u dvije glavne cjeline, odnosno kompetencije: stručne i osobne. Generalno gledajući u profesionalnoj/stručnoj naglasak je na suodnosu knjižničara i njegove profesije, mora imati visoki stupanj stručne kompetencije jer će

⁴⁶ Kovačević, D. Lovrinčević, J. *Školski knjižničar*, Zavod za informacijske studije, Zagreb, 2012, 126.

⁴⁷ Usp. Kovačević, D. Lovrinčević, J. *Školski knjižničar*, Zavod za informacijske studije, Zagreb, 2012, 122.

⁴⁸ Kovačević, D. Lovrinčević, J. *Školski knjižničar*, Zavod za informacijske studije, Zagreb, 2012, 122.

⁴⁹ Isto, 124.

na tržištu rada predstavljati cijenu (marketinški kurikulum). Uz to znanja i vještine stečene kroz studij treba usavršiti u procesu cjeloživotnog učenja. Istaknuti ću neke od njih, a sve uključuju samostalnost u obavljanju: oblikovanje i obrada knjižnične zbirke (po obliku i sadržaju), nabava nove građe i otpis stare, smještaj i raspored građe na police, oprema i priprema građe za posudbu, vođenje baze podataka o korisnicima i posudbi, itd.

Na samom početku spomenuto je da škola, a time i školska knjižnica ustanova odgojno-obrazovnog, informacijskog i komunikacijskog karaktera. Uzevši to u obzir profesionalnost školskog knjižničara podrazumijeva visoku kvalitetu osposobljenosti za nastavnički posao, koja uključuje i širok spektar upotrebe elektroničkih medija u učenju. Pedagoško-psihološke kompetencije za školskog knjižničara su nužnost. U tom pogledu sretna je okolnost kada se nastavnici „regrutiraju“ u školskog knjižničara. Unutar djelatnosti školske knjižnice odgojno-obrazovni sadržaji zastupljeni su i do 70%, stoga je važno pratiti nove generacije diplomiranih knjižničara. Velika promjena načina i pristupa učenju u školi, a time i u školskoj knjižnici, sve više uvodi korelacijske pristupe u učenju, što za školskog knjižničara znači potrebu usvojenosti i primjene didaktičko-metodičkih znanja.⁵⁰ Sukladno tome i činjenici da su školski knjižničari najbrojnija skupina knjižničara, željelo se u redoviti studij uklopiti kolegije koji sadržajima mogu u cijelosti dati kompetencije potrebne za rad u školi.

„Cilj koji se postavlja pred odgojno-obrazovni sustav, i konačno, pred svakog pojedinca na tržištu rada, zahtijeva posjedovanje temeljnih znanja i kontinuirani stručni razvoj.“⁵¹ Školski knjižničar zastupa dvije profesije koje su odgovorne za svoj rad i imaju svoja pravila. Time je njegova odgovornost veća jer svoja stručna znanja treba iskazati na najbolji mogući način. U tom procesu konstantno mora potvrđivati svoje stručne kompetencije: knjižničarske, pedagoške, psihološke, didaktičke i metodičke.

3.1. Cjeloživotno učenje

Znanja usvojena inicijalnim obrazovanjem knjižničara sve brže zastarijevaju, a odgovornost za kontinuirano održavanje razine postignuća osobnih i stručnih kompetencija knjižničara uključuje mnoge dionike, a najviše same knjižničare. Cjeloživotno učenje u području knjižnično-informacijskih znanosti proces je održavanja i usavršavanja profesionalnih znanja, vještina i kompetencija knjižničara kroz različite aktivnosti učenja koje se pojavljuju tijekom

⁵⁰ Usp. Kovačević, D. Lovrinčević, J. *Školski knjižničar*, Zavod za informacijske studije, Zagreb, 2012, 130.

⁵¹ Isto, 126.

karijere.⁵² Sve je izraženija potreba za aktivnijim uključivanjem knjižnica i knjižničara u provedbu reforme obrazovanja te u izgradnju “društva znanja”.

Nacionalna sveučilišna knjižnica u Zagrebu zajedno sa Hrvatskim knjižničarskim društvom, Knjižnicama grada Zagreba, Odsjekom za informacijske znanosti Sveučilišta u Zagrebu i projektnim partnerima, ostvaruje nacionalni program trajnog profesionalnog usavršavanja knjižničara. Izvodi se u okviru Centra za stalno stručno usavršavanje knjižničara u Republici Hrvatskoj, a rad Centra podupire Ministarstvo kulture Republike Hrvatske. „Program djeluje s ciljem osvježivanja prethodno usvojenih znanja te prijenosa i usvajanja novih teorijskih znanja i praktičnih postupaka iz područja knjižnično-informacijskih znanosti.”⁵³ Jednogodišnji projekt tog programa je *Cjeloživotno učenje knjižničara: ishodi učenja i fleksibilnost*. Cilj projekta je postaviti osnovu za razvijanje suvremenog fleksibilnog sustava trajnog profesionalnog usavršavanja knjižničara nakon završenog sveučilišnog školovanja. Organizirane su dvije radionice o primjeni ishoda učenja te radionica o priznavanju i vrednovanju neformalnih oblika učenja knjižničara. Radionice su bile namijenjene predavačima, voditeljima županijskih matičnih knjižnica iz cijele Hrvatske kao i široj stručnoj zajednici.

Cjeloživotno učenje u području knjižničarstva u Hrvatskoj, po preporukama Europskog kvalifikacijskog okvira cjeloživotnog učenja, trebalo bi uključiti:

- „uspostavu integriranog sustava formalnog i neformalnog obrazovanja kao i informalnih oblika učenja knjižničara u jedinstven fleksibilan sustav utemeljen na kompetencijama, vrednovanju i priznavanju prethodno usvojenih znanja,
- sustavnu primjenu ishoda učenja kroz sustave obrazovanja i izobrazbe s ciljem transparentnosti usvojenih znanja i kompetencija, priznavanju diploma, međunarodne mobilnosti te vrednovanja prethodno usvojenih znanja,
- primjenu kompetencijskog pristupa u obrazovanju i izobrazbi s ciljem osiguranja kvalitete programa obrazovanja i izobrazbe,
- ostvarivanje horizontalne i vertikalne prohodnosti utemeljene na prijenosu kredita i diploma,
- poticanje knjižničara na preuzimanje aktivne uloge u planiranju i ostvarivanju plana profesionalnog obrazovanja i izobrazbe,

⁵² Vidi Maštrović, T. ... [et al.] *Cjeloživotno učenje knjižničara : ishodi učenja i fleksibilnost*, Zagreb, Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 2009, 13.

⁵³ Isto, 14.

- osiguravanje vjerodostojnog sustava provjere napretka i priznavanja stručnog napredovanja kao i postupka (re)licenciranja.⁵⁴

U uspostavi procesa cjeloživotnog učenja, knjižničari, kako bi bili uspješni partneri obrazovnim institucijama i društvu u cjelini, preispituju širinu svojih stručnih kompetencija te nanovo definiraju jezgru knjižničarskog znanja. Usavršavanje i trajna izobrazba vertikalna je uspostave suvremenih knjižničnih usluga i profesionalnog razvoja. O primjeni fleksibilnog sustava cjeloživotnog učenja, koji priznaje i vrednuje kompetencije stečene svim oblicima učenja, ovisi koliko će se knjižničarska profesija uspjeti prilagoditi zahtjevima „društva znanja“, tj. informacijskog društva.

3.2. Osobne i stručne kompetencije

Osim stručnih, školski knjižničar mora posjedovati i osobne kompetencije. Haycock (1997) navodi sljedeće: sposobnost komuniciranja i planiranja izvrsnog programa rada, predan rad, „imati viziju“, neprekinuto istraživanje, nove mogućnosti unaprjeđivanja programa rada, partnerski odnos u školi i izvan nje, kreiranje okruženja međusobnog poštovanja i povjerenja, uspješan timski rad, modele učenja za cijeli život, fleksibilnost i prilagodbu u vremenu neprestanih promjena.⁵⁵ Osvrnuo se i na lošu percepciju i doživljaj knjižničarske profesije i školskog knjižničara. Glavni razlog tome vidi u nevidljivosti udjela školskog knjižničara u postignućima učenika. Radeći posao „davanja usluge“ školski knjižničar svoje znanje, vještine, ideje, kreativnost i snalažljivost usmjerava prema korisnicima. No, korisnici rijetko kada osvješčuje doprinos poučavatelja, pogotovo gledajući knjižničara kao onoga koji mu je skinuo „nešto“ s police. Posljednji, ali ne i manje važan uzrok lošeg doživljavanja školskoga knjižničara je nedostatak marketinga školske knjižnice.⁵⁶ Autor ističe zastupljenost izvrsnih knjižničarskih konferencija i stručne literature o pitanjima struke, ali i na činjenicu da relevantna populacija to ne prati i nikada za sve izloženo i ne sazna. Time dolazimo do zaključka koliko je važno da školski knjižničar ne mora biti uvijek i nužno vrhunski obrazovan, nego odlučan, poduzetan, kreativan, okretan, odnosno sasvim kompetentan knjižničar.

⁵⁴ Maštrović, T. ... [et al.] *Cjeloživotno učenje knjižničara : ishodi učenja i fleksibilnost*, Zagreb, Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 2009,

⁵⁵ Usp. Kovačević, D. Lovrinčević, J. *Školski knjižničar*, Zavod za informacijske studije, Zagreb, 2012, 132.

⁵⁶ Kovačević, D. Lovrinčević, J. *Školski knjižničar*, Zavod za informacijske studije, Zagreb, 2012, 132.

Slijed navedenih činjenica iziskuje pokazatelje iz neposredne prakse, odnosno kako školskog knjižničara doživljavaju korisnici školske knjižnice, učenici. To istražujući dolazimo do veoma pozitivnih rezultata u njihovom viđenju školskog knjižničara kao osobe koja pomaže u pronalaženju izvora za učenje, profesionalca, strpljivog, uvijek ljubaznog, itd. No, jednako tako i do onog najvažnijeg da jako mali broj njih misli da je školski knjižničar učitelj.

U tom kontekstu za promicanje nastave znanja, jednako važne su profesionalne kompetencije školskog knjižničara. Pod stručne knjižničareve kompetencije ubrajamo znanja stečena kroz studij i usavršavanje u procesu cjeloživotnog učenja. Naglasak je na samostalnosti u obavljanju svakodnevnih radnih zadaća u kojima školski knjižničar:

- „oblikuje i obrađuje knjižničnu zbirku
- nabavlja novu građu i otpisuje staru i dotrajalu
- izlučuje građu za potrebe priručne (referentne) zbirke koja se ne posuđuje izvan knjižnice
- oblikuje zbirke po obliku i sadržaju – časopise i knjige, učeničku i nastavničku zbirku, knjižnu i ne knjižnu (AV zbirku), posebne zbirke za učenike s posebnim potrebama i slično
- smješta i raspoređuje građu na police, u ormare i spremište
- vodi knjigu inventara školske knjižnice
- oprema i priprema knjižničnu građu za posudbu
- vodi bazu podataka o korisnicima i posudbi knjižnične građe
- vodi računa o opremi knjižnice – o namještaju, tehnološkim uređajima, radnom prostoru i slično
- sastavlja plan i program djelatnosti školske knjižnice (prigodne izložbe, predavanja, radionice ...)
- surađuje s učiteljima i predmetnim nastavnicima radi istraživanja knjižničnih i mrežnih izvora u vezi s predmetom
- surađuje s upravom škole radi nabave nove knjižnične građe i sudjelovanja u stručnim seminarima i sastancima⁵⁷

Knjižničar je stručnjak koji ima svoje obrazovanje i profesionalno znanje uz koje bi trebao znati i naučiti primjenjivati nove i bolje metode rada s učenicima. Svoje stručno znanje mora znati

⁵⁷ Kovačević, D. Lovrinčević, J. *Školski knjižničar*, Zavod za informacijske studije, Zagreb, 2012, 128.

primijeniti u poznavanju razvojne dobi svojih učenika te suvremenih kretanja u didaktici i metodici.

3.3. Socijalne i komunikacijske kompetencije

Sve češće se susrećemo s protivnicima standardizacije školskog programa i ustaljenog načina njegova mjerenja. Premalo se potiče učenje s razumijevanjem i povezivanje, a posebno su zaboravljene društvene vrijednosti i zanimanje za ljude, odnosno vještina socijalizacije. Potaknuti mišlju kako se uspješno školovanje ionako svodi uglavnom na postizanje što boljih ocjena, učitelji se grčevito drže ustaljenog plana i programa školovanja. Umjesto toga više pažnje trebali bi posvetiti kvalitetnim međusobnim odnosima.

Biti u stanju primijeniti „tehničke“ vještine poput govora, čitanja, slušanja, pisanja, računanja i rješavanja problema vrijedno je, ali postignuća će biti slaba ako ih osoba ne može primijeniti u suradničkoj interakciji (poslovnoj, obiteljskoj, lokalnoj). Stoga, važno mjesto u govoru o socijalnim kompetencijama zauzima komunikacija. Kako bismo normalno funkcionirali i kako bismo ostvarili što kvalitetniji život, moramo poznavati i razvijati komunikacijske vještine.⁵⁸ Od vještine vođenja dijaloga i diskusije do sposobnosti mirnoga rješavanja sukoba i timske suradnje. „Obrazovni plan socijalnog učenja uključuje: usvajanje socijalnih oblika ponašanja i socijalnih vještina, preuzimanje socijalnih uloga i stvaranje socijalnih stavova i vrijednosti.“⁵⁹ Cilj tog obrazovnog programa najlakše se može postići timskim radom i suradnjom školskog knjižničara, nastavnika i učenika te zbog toga socijalno učenje postaje model koji je moguće prepoznati i uspješno ostvariti.

Uvriježena su tri temeljna stila komunikacije (ponašanja): agresivni, pasivni i asertivni. Osoba koja kani ostvariti vlastite želje i interese na uštrb drugih pripada agresivnom stilu. Suprotno njemu nalazi se osoba s manjkom motivacije i ambicije, odnosno pasivni stil ponašanja, tj. komunikacije. Posljednji, no nikako zanemariv je asertivni stil ponašanja kojim osoba svoje želje, mišljenja, stavove jasno izražava i ciljeve nastoji ostvariti uvažavajući i ne oštećujući druge.⁶⁰ U praksi je često teško razgraničiti spomenute stilove, pa se pasivno-agresivni nameće kao četvrti. Suvremena didaktika rješenje vidi u suradničkom učenju, odnosno asertivnosti,

⁵⁸ Škrobica, V. *Asertivnost kao važna komunikacijska vještina knjižničara u školskoj knjižnici*. // Školski vjesnik, Vol. 57, No. 3. - 4., 2008, 392.

⁵⁹ Kovačević, D. Lovrinčević, J. *Školski knjižničar*, Zavod za informacijske studije, Zagreb, 2012, 136.

⁶⁰ Usp. Škrobica, V. *Asertivnost kao važna komunikacijska vještina knjižničara u školskoj knjižnici*. // Školski vjesnik, Vol. 57, No. 3. - 4., 2008, 392.

poglavito shvatimo li komunikaciju kao potrebu koja generira različite posljedice. Nastavnici, pa time i knjižničar nalaze se u neprekinutom kontaktu i interakciji s drugim osobama: kolege, učenici, roditelji, izdavači. Međutim, u kontekstu socijalne interakcije, najdelikatnija među njima je komunikacija s učenicima. Jedna od glavnih zadaća suvremenog obrazovanja je razviti kod učenika sposobnosti brzog i jasnog komuniciranja, koje se kasnije u različitim aspektima komunikacije (informatička, vizualna, simbolička, numerička) podjednako odražava na privatni i poslovni život pojedinca. Često se varamo misleći kako uspješno komunicirati znači dobro (ispravno) govoriti, međutim najvažnija komponenta uspješne komunikacije je zapravo aktivno slušanje. Aktivno slušanje od učenika i nastavnika, a time i knjižničara zahtjeva „uživljavanje“ u osobu koja im se obraća i razumijevanje komunikacije s njihove točke gledišta. U verbalnoj komunikaciji knjižničar koji ne sluša učenikove prijedloge, prekida ga u izlaganju, podsmjehuje mu se i izruguje, spada u agresivni stil komunikacije. Jasno je, to je stil koji se nastoji izbjeći, te njegovati onaj sasvim suprotni, već spomenuti asertivni. Knjižničar takvog stila ponašanja afirmativan je, samopouzdan, neovisan, osjeća se korisnim i vrijednim, te ima razvijen osjećaj odgovornosti. U kritičnim, napetim situacijama ne prekida komunikaciju s učenicima, koristi vještinu pregovaranja, sklon je kompromisu i spreman na ispriku, ako je potrebno. Konačno, ne uspije li u svojoj namjeri, ne osjeća se razočarano i ne pokazuje nezadovoljstvo. Svojim pozitivnim ili negativnim stavom prema školi i učenicima, u njima jednako tako potiče pozitivan ili negativan stav prema školi. Svjestan toga asertivan knjižničar dopušta iznimke, shvaćajući da je svaki učenik jedinka i svijet za sebe. Prihvaća i uvažava prijedloge učenika, poštuje njihove stavove, nagrađuje ih i pohvaljuje svaki njihov napredak, u radu je otvoren, kooperativan i pravedan, vjeruje u samokontrolu učenika. Njegova poruka kratka je, prepoznatljiva, konkretna, izravna i vizualizirana. Istodobno on je vođa i savjetnik, mentor ali i partner.

4. Suvremeni školski knjižničar

Suvremena škola i školska knjižnica zahtjeva opremljenost raznim stručno obrađenim izvorima znanja na različitim medijima i knjižničara koji je pedagoški i informacijski stručnjak. Još u Normama za školske knjižnice, među glavnim ciljevima primjenjivim u svim školama izdvajaju se: „učiniti školsku knjižnicu izvorištem knjiga i ostalog didaktičkog materijala, koji će bogatiti i unapređivati nastavne i izvannastavne programe škole,

-težiti ka idealnoj situaciji, gdje bi školska knjižnica izgubila ulogu pomoćne službe ili čak dodatka. Ona bi postala srce škole, središte bogato odgojnim aktivnostima, kako za učenike, tako i za nastavnike.⁶¹

Kao što je već spomenuto, njena djelatnost odvija se u tri područja: stručno-knjižnično, odgojno-obrazovno i kulturno-javno. Stoga, suvremena knjižnica svojom raznolikom zbirkom i djelatnošću postaje najboljim mjestom za učenje, a knjižničar najbolji pomoćnik u učenju i pronalasku željenih informacija.⁶²

U njen odgojno-obrazovni aspekt ubrajamo osposobljavanje za kritičko i kreativno razmišljanje koje će učenicima olakšati snalaženje u „moru“ informacija i rješavanju svakojakih problema, od osobnih do općedruštvenih. Uloga školskog knjižničara je da potiče raznovrsno čitanje: časopisa, novina, beletristike, znanstvene literature, itd. Tu zadaću on će najučinkovitije izvršiti poznajući njihove interese, navike i praćenjem nastavnog sadržaja. Najbolji način dolaska do tih informacija pružaju neformalni razgovori o osobnom mišljenju, doživljajima, načinu provođenja slobodnog vremena i pročitanoj literaturi. Pod odgojno-obrazovni aspekt ubrajamo i aktivno korištenje informacija. Kroz timsku nastavu organiziranu kao korelacija sadržaja knjižnično-informacijskog obrazovanja i nastavnih predmeta, učenici se osposobljavaju i za čitanje znanstvene literature te vođenje bilješki o korištenim izvorima i pročitanoj. Npr. „knjižničarka je u suradnji s profesoricom hrvatskog jezika i književnosti osmislila i provela nekoliko nastavnih sati na kojima su učenici sadržaj nastavnih jedinica svladavali uz pomoć stručne literature i referentne zbirke. Stilske figure ponavljale su se uz pomoć enciklopedija, leksikona i rječnika.“⁶³ Uvođenjem državne mature u škole suvremeno školstvo ne može se više temeljiti na pukom reproduciranju činjenica, odnosno ne može se više izvoditi tradicionalnim metodama i načinima. Od nastavnika, a samim time i školskog knjižničara zahtjeva se uvođenje novih metoda rada, poput školskih projekata i radionica. Nadalje, u školskoj knjižnici se radom s manjim skupinama ili cijelim razredom te individualnim pristupom korisniku odgajaju aktivni korisnici informacija. Učenike se uči i upućuje u načine uporabe interneta, AV-grade, multimedije, kazala u stručnoj literaturi, pretraživanja tiskanih izvora znanja, monografija, časopisa, itd. Ovdje svakako treba spomenuti jedno veoma važno područje rada, a to su tehnike pretraživanja knjižničnih kataloga: stručnih i predmetnih, online

⁶¹ Kovačević, D. Lasić-Lazić, J. Lovrinčević, J. *Školska knjižnica-korak dalje*, Zagreb : Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu Altagama d.o.o., 2004, 69.

⁶² Galić, Sanja. *Suvremeno školsko knjižničarstvo*. // *Život i škola*, vol. LVIII, No. 28, 2012, 209.

⁶³ Isto, 211.

kataloga, klasičnih (abecednih), naslovnih, itd. Osim učenika, ovo se odnosi i na školske djelatnike.

Za stručno-knjižnično područje navedimo prikupljanje knjižnične građe na različitim medijima. Školska knjižnica, naime nije više samo mjesto na kojem se odvija posudba i vraćanje zadanih lektirnih naslova, već mjesto gdje se uz lektiru mogu pronaći naslovi različitih područja, npr. onih učenicima zanimljivim za što kvalitetnije provođenje slobodnog vremena. Prema zakonu o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi, „u proračunu jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave osiguravaju se sredstva za financiranje škola čiji je osnivač Republika Hrvatska ili jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave i to za: ... 3. opremanja škola kabinetskom, didaktičkom i informatičkom opremom, 4. opremanje škola računalnim programima, ... 6. programa od zajedničkog interesa za djelatnost školstva (sustav informiranja, stručno-pedagoški časopisi, stručne knjige, programi ustanova i stručnih udruga, obljetnice i manifestacije, programi izvannastavnih aktivnosti) ...“⁶⁴ Tako pripisuje zakon, međutim stvarnost je, nažalost, drugačija i knjižnice često osim računala koje koristi za knjižnično poslovanje, nemaju ništa drugo od tehničke opreme. Time su školski knjižničari zajedno sa učenicima primorani izrađivati nove didaktičke materijale prikupljajući isječke iz časopisa, novina, kalendara i sl. Već dvadesetak godina govori se o programima za informatizaciju školskih knjižnica koje su preduvjet usvajanja računalne pismenosti. Računalo u školskoj (no ne ono koje knjižničar koristi za knjižnično poslovanje) knjižnici nedvojbeno umnogome povećava mogućnosti komuniciranja, učenja i stvaralaštva. Učenike kao buduće građane informacijskog društva treba već u osnovnoj školi upoznati s novom tehnologijom.

Slika o školskom knjižničaru često nije baš najbolja, odnosno šira javnost, a i struka ima predodžbu da je on osoba koja ništa ne radi, već da čitajući knjige koje njega zanimaju izdaje učenicima lektire i čeka mirovinu. Daleko od toga, školski knjižničar je visokoobrazovana osoba koja doprinosi razvitku svoje radne sredine te ima znanja potrebna i specifična za školu, poput pedagogije, psihologije, umjetnosti, itd. Zanimljivim izložbama u školskoj knjižnici potaknuti će zanimanje korisnika za određena područja te graditi interes i znatiželju odlaska na izložbe, sada školske, a poslije, s vremenom stvoriti redovite posjetitelje izložbi.⁶⁵ Kulturno i javno djeluje, a te djelatnosti očituju se u suradnji s knjižarama, izdavačima, kulturnim

⁶⁴ ZAKON o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi. URL: <http://www.zakon.hr/z/317/Zakon-o-odgoju-i-obrazovanju-u-osnovnoj-i-srednjoj-skoli> (2021-09-22), čl. 143.

⁶⁵ Vidi Demut, A. *Putokazi školske knjižnice*, Školska knjiga, Zagreb, 2003, 29.

ustanovama i drugim knjižnicama. Također, u pripremi i organizaciji kulturnih sadržaja: debate, izložbe, književni susreti i sl.

4.2. Menadžer i promotor

U današnje vrijeme školski knjižničar ne može biti samo profesionalac u knjižničarskoj struci, nastavnik i suradnik, već se od njega traži organizacija dokumentacijskih sustava i procesa za optimalno korištenje školske knjižnice⁶⁶, drugim riječima poduzetnički duh. Zadaća školskog knjižničara je poboljšati današnji nezadovoljavajući ugled školske knjižnice.

U školskoj knjižničarskoj praksi potpuno su zanemareni odnosi s javnošću, kao dio marketinške strategije. Iz toga proizlazi potreba za obrazovanjem školskog knjižničara za kreiranje osmišljenog predstavljanja školske knjižnice u javnosti.⁶⁷ Ovdje jedna od važnijih vještina jest znati reklamirati se, biti proaktivan u ponudi informacija, ne izolirati se. Dakle, od školskog knjižničara se traži da bude dobar diplomat, rukovoditelj, sugovornik i tehnolog. Najvažnija je komunikacija o tome što knjižnica može ponuditi i organiziranje programa i usluga za sve korisnike školske knjižnice (učenicima, nastavnicima, ravnateljem, roditeljima, itd.) Programi, usluge i sadržaji koje pruža trebaju se aktivno promovirati kako bi ciljana skupina postala svjesna uloge školske knjižnice kao partnera u učenju.

Školska knjižnica trebala bi imati pisani plan promocije, izrađen u suradnji sa školskom upravom i nastavnim osobljem. Taj plan trebao bi sadržavati sljedeće elemente: ciljevi, akcijski plan koji pokazuje kako će se ti ciljevi postići i vrednovanje metode kojima će se ocjenjivati uspjeh akcijskog plana.⁶⁸ Do sada se tome nije poklanjala pozornost, no vrijeme u kojem živimo zahtijeva prilagodbu. Na primjer u sjevernom Texasu mnogi školski direktori jednom mjesečno se sastaju kako bi razmijenili ideje i predstavili nove pristupe, programe i usluge.⁶⁹

⁶⁶ Usp. IFLA School Libraries Section Standing Committee, IFLA School Library Guidelines, june 2015, *International Federation of Library Associations and Institutions*, <https://www.ifla.org/wp-content/uploads/2019/05/assets/school-libraries-resource-centers/publications/ifla-school-library-guidelines.pdf>, 11.10.2021.

⁶⁷ Vidi Kovačević, D. Lasić-Lazić, J. Lovrinčević, J. *Školska knjižnica-korak dalje*, Zagreb : Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu Altagama d.o.o., 2004, 142.

⁶⁸ Usp. IFLA School Libraries Section Standing Committee, IFLA School Library Guidelines, june 2015, *International Federation of Library Associations and Institutions*, <https://www.ifla.org/wp-content/uploads/2019/05/assets/school-libraries-resource-centers/publications/ifla-school-library-guidelines.pdf>, 11.10.2021.

⁶⁹ Isto.

4.2. Virtualni svijet

Pandemija koja je zahvatila cijeli svijet primorala nas je i maksimalno uvukla u virtualni profesionalni, ali i osobni svijet. Tko god je u mogućnost svoj posao odrađuje „od kuće“, pa su tako i školske knjižnice prilagodile i promijenile svoj oblik i način rada. Naglasak je u nastavi na daljinu, e-učenju te oblikovanju virtualnih knjižnica.

„E-učenje može se iznimno široko definirati kao korištenje tehnologija za oblikovanje obrazovnoga procesa, a ugrubo se može podijeliti na učenje na daljinu i hibridno učenje.“⁷⁰ E-učenje podrazumijeva uporabu informacijsko-komunikacijske tehnologije, elektroničke medije i digitalni sadržaj, sve u svrhu poboljšanja modela cjeloživotnog učenja. No, e-učenje ne predstavlja samo prijenos tradicionalnih programa u nove medije, već sasvim novi model učenja s novom strukturom, svrhom i kriterijima učenja te ulogom nastavnika. Dapače, za nastavnike prednost e-učenja jest u lakšem praćenju aktivnosti učenika, lakše komunikacije i brze dostupnosti postotka i statistike riješenosti zadataka. E-učenje svima u odgojno-obrazovnom procesu olakšava rad, a roditeljima kontrolu uspješnosti i ponašanja njihove djece.

Sukladno tome i u korak sa svime time idu, naravno, i školske knjižnice. Zbirka školske knjižnice mijenja se, usmjerena je na izvore informacija u digitalnom obliku te oblikovanju virtualnih knjižnica. „Premda je svijest o ulozi digitalnih zbirki u učenju i školskoj nastavi već duže vrijeme prisutna u istraživanjima, ideja o školskoj knjižnici kao virtualnoj zajednici učenja izričito je prisutna tek 15-ak godina.“⁷¹ I u oblikovanju virtualnih knjižnica, školski knjižničari se oslanjaju na sastavnice kurikuluma: uključuju multimedijalne oblike (video, zvuk, fotografiju), potiču učenike na korištenje informacijskih vještina, sadrže poveznice na tiskanim i/ili elektroničkim izvorima koje učenici mogu koristiti.

Prema uputama Zavoda za knjižničarstvo Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu, preporukama Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo i Ministarstva znanosti i obrazovanja, knjižničari su krenuli oblikovati i prikupljati poveznice koje će pomoći učenicima, roditeljima i učiteljima u održavanju nastave na daljinu, tzv. online nastave. Knjižničari i knjižnice trebaju dati potporu u osiguravanju građe za poučavanje i učenje dostupne online, uz poštivanje autorskih prava. Zatim, organizirati e-seminare za korisnike, izraditi popise korisnih adresa na

⁷⁰ Mesić Muharemi, Nataša, et al. *Školske knjižnice u virtualnom svijetu*. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, vol. 64, No. 1, 2021, 305. <https://doi.org/10.30754/vbh.64.1.847>. Citirano 24.09.2021.

⁷¹ Isto, 306.

kojima se mogu čitati i/ili preuzimati e-knjige, angažirati se u izradi popisa relevantnih izvora informacija o bolesti COVID-19. IFLA je dala preporuku da knjižnice pružaju vrijedne zbirke pouzdanih informacija o corona virusu kako bi ljudima pružile izvor kojem mogu vjerovati.⁷² Sada su mrežne stranice škola i školskih knjižnica dobile sasvim novu dimenziju. Brojni knjižničari izradili su nove mrežne stranice virtualnih knjižnica, koje imaju prednost osobito u e-učenju te omogućuju povezivanje raznovrsnih resursa s ostalim nastavnicima.

„Hrvatska mreža školskih knjižničara željela je olakšati pristup svim zainteresiranim korisnicima tih izvora, ali i sačuvati radove školskih knjižničara, njihov trud i znanje. Zato se još krajem ožujka 2020. započelo s okupljanjem tih mrežnih stranica na jednome mjestu, odnosno na Repozitoriju školskoga knjižničarstva – UDK02, koji postoji još od 2006. godine, kao projekt Hrvatske mreže školskih knjižničara, kojim se željelo omogućiti knjižničarima dijeljenje primjera dobre prakse, kao jedan od najvažnijih i najvrjednijih oblika stručnog usavršavanja školskih knjižničara. Da se okupljanje svih tih stranica na jednome mjestu pokazalo korisnim i dobrim, govori i činjenica kako su poslije školskih to učinile i narodne knjižnice. Na repozitoriju hrvatskoga knjižničarstva UDK02 nalaze se poveznice za 243 virtualne knjižnice. Od toga su 183 knjižnice osnovnih škola, a 60 srednjih škola, a prijave stižu i dalje.“⁷³

⁷² Usp. Mesić Muharemi, Nataša, et al. *Školske knjižnice u virtualnom svijetu*. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske, vol. 64, No. 1, 2021, 308. <https://doi.org/10.30754/vbh.64.1.847>. Citirano 24.09.2021

⁷³ Isto, 309.

Zaključak

Školske knjižnice moraju kvalitetno odgovoriti na sve veće izazove u dinamičnom društvenom i obrazovnom okruženju te velik dio svojih aktivnosti i usluga preseliti u online okruženje. Školski knjižničar kao nositelj djelatnosti školske knjižnice, doprinosi ostvarivanju tih zadaća i ciljeva škole.

Krase ga suradnički i timski duh te profesionalni pristup u komunikaciji i radu. Ono što je važno on mora redovito proširivati svoja znanja, nadasve u području informacijske pismenosti. Kroz oblikovanje virtualnih knjižnica, školski su knjižničari još jednom potvrdili svoju osviještenost i svoju stručnost. U vrlo kratkom vremenu uspjeli su biti odlična podrška nastavnome procesu, desna ruka u nastavi na daljinu svim učiteljima i učenicima, a nisu zaboravili ni ostale poslove školskih knjižničara, kao što su, na primjer, kulturna i javna djelatnost.⁷⁴

Zbog toga, jedna od njegovih vrlo zahtjevnih, ali i najvažnijih osobina je biti uvijek „korak dalje“ u odnosu na druge djelatnike u školi. U tom kontekstu on mora vlastitim primjerom pokazati obvezu i potrebu cjeloživotnoga učenja, s naglaskom na rukovanje novom, suvremenom opremom. Pred njima je i dalje veliki posao, jer biti uvijek „korak dalje“ znači neprekinuto dopunjavanje i nadogradnju svog znanja i vještina.

⁷⁴ Usp. Mesić Muharemi, Nataša, et al. *Školske knjižnice u virtualnom svijetu*. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske, vol. 64, No. 1, 2021, 309.

Literatura

Barić-Karajaković, H. *Smjernice za rad školskog knjižničara u knjižnici osnovne škole u teoriji i praksi*. // XXIV. Proljetna škola školskih knjižničara Republike Hrvatske / urednik Miroslav Mićanović. Zagreb : 2012.

Bertić, D. Rajić, V. Šiljaković, Ž. *Izvanastavne i izvanškolske aktivnosti* // Odgojne znanosti vol. 9, br. 2 (14), 2007, <https://hrcak.srce.hr/23549>.

Demut, A. *Putokazi školske knjižnice*, Zagreb : Školska knjiga, 2003.

Galić, Sanja. *Suvremeno školsko knjižničarstvo*. // Život i škola, vol. LVIII, No. 28, 2012, <https://hrcak.srce.hr/95252>.

IFLA School Libraries Section Standing Committee, IFLA School Library Guidelines, june 2015, *International Federation of Library Associations and Institutions*, <https://www.ifla.org/wp-content/uploads/2019/05/assets/school-libraries-resource-centers/publications/ifla-school-library-guidelines.pdf>.

Jozić, R. Pavin-Banović, A. *Od knjige do oblaka : Informacijsko-medijski odgoj i obrazovanje učenika*, Alfa d.d. : Zagreb, travanj 2019.

Katić, E. *ORU+KAMI=Origami (kreativna radionica savijanja papira)* // XXII. Proljetna škola školskih knjižničara Republike Hrvatske / urednik Miroslav Mićanović. Zagreb : Agencija za odgoj i obrazovanje, 2010.

Kovačević, D. Lasić-Lazić, J. Lovrinčević, J. *Školska knjižnica-korak dalje*, Zagreb : Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu : Altagama d.o.o. 2004

Krpan, T. *Školska knjižnica – mjesto kreativnog čina i doživljaja*. // Knjižničar/Knjižničarka, Vol. 8. No. 8. 2017.

Lončarević, M. *Školska knjižnica – instrument za učenje* // XXIV. Proljetna škola školskih knjižničara Republike Hrvatske / urednik Miroslav Mićanović. Zagreb : Agencija za odgoj i obrazovanje, 2012.

Lovrinčević, J. Kovačević, D. Lasić-Lazić, J. Banek Zorica, M. *Znanjem do znanja: prilog metodičkog rada školskog knjižničara*, Zagreb : Zavod za informacijske studije, 2005.

Maštrović, T. ... [et al.] *Cjeloživotno učenje knjižničara : ishodi učenja i fleksibilnost*, Zagreb : Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 2009.

Mesić Muharemi, Nataša, [et al.] *Školske knjižnice u virtualnom svijetu. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, vol. 64, No. 1, 2021, <https://doi.org/10.30754/vbh.64.1.847>.

Ministarstvo prosvjete, Standard za školske knjižnice, Narodne novine, 2000, https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2000_03_34_698.html

Rakonić, I. *Kako „razbiti“ dosadu? – školska knjižnica i slobodno vrijeme učenika // XXII. Proljetna škola školskih knjižničara Republike Hrvatske / urednik Miroslav Mićanović*. Zagreb : Agencija za odgoj i obrazovanje, 2010.

Stančić, D. *Slobodno vrijeme korisnika školske knjižnice – izazov školskome knjižničaru // XXII. Proljetna škola školskih knjižničara Republike Hrvatske / urednik Miroslav Mićanović*. Zagreb : Agencija za odgoj i obrazovanje, 2010.

Sušnjić, Biserka. *Školska knjižnica i nacionalni okvirni kurikulum // Senjski zbornik*, vol. 36, No. 1, 2009.

Škrobica, V. *Asertivnost kao važna komunikacijska vještina knjižničara u školskoj knjižnici. // Školski vjesnik*, Vol. 57, No. 3. - 4., 2008.

Tomašević, M. *Školska knjižnica i likovna kultura // XXII. Proljetna škola školskih knjižničara Republike Hrvatske / urednik Miroslav Mićanović*. Zagreb : Agencija za odgoj i obrazovanje, 2010.

ZAKON o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi. URL: <http://www.zakon.hr/z/317/Zakon-o-odgoju-i-obrazovanju-u-osnovnoj-i-srednjoj-skoli> (2021-09-22), čl. 143.

Zubović, M. *Školska knjižnica između „slobodnog sata“ i kreativnog čina // XXII. Proljetna škola školskih knjižničara Republike Hrvatske / urednik Miroslav Mićanović*. Zagreb : Agencija za odgoj i obrazovanje, 2010.